

De Bijdragen: van losse artikelen tot een samenhangende stadsgeschiedenis

Nico Habermehl

Een van de belangrijkste en meest invloedrijke activiteiten van de Historische Vereniging 'Die Goude' is de uitgave van de reeks *Bijdragen van Die Goude*. In de ruim zeventig jaar van haar bestaan verschenen maar liefst 31 bundels, variërend van een verzameling losse artikelen tot een samenhangende stadsgeschiedenis. Een indrukwekkende en toonaangevende reeks, van groot belang voor de kennis van het verleden van Gouda. Van enig systeem in vormgeving en inhoud van de *Bijdragen* is geen sprake, ook niet van een planning. Enkele uitzonderingen daargelaten was en is het aanbod bepalend voor de uitgave van een nieuwe bundel.

1, 2, 3, 4, 5 en 6. Diverse artikelen

Twee jaar na de oprichting van de vereniging verscheen de eerste uitgave in de reeks *Bijdragen van Die Goude*. De 128 pagina's tellende bundel, die een verscheidenheid aan artikelen over het Goudse verleden bevatte, vond gretig aftrek. Gesterkt door dit succes werkte de redactiecommissie onder voorzitterschap van A. Scheygrond aan de totstandkoming van een tweede bundel, die door geldgebrek eerst begin 1940, kort voordat de Duitsers ons land binnenvielen, verscheen. Tijdens de oorlogsjaren nam de belangstelling voor het vaderlands verleden sterk toe, hetgeen de uitgave van nieuwe bundels bespoedigde. Reeds in 1941 verscheen de derde bundel in de serie *Bijdragen*, in 1943 gevolgd door een vierde uitgave, ditmaal voorzien van een register. Kort na de oorlog, in 1946, slaagde het bestuur er ondanks de papierschaarste in de tweede bundel te laten herdrukken. Een jaar later verscheen de vijfde uitgave, in 1949 gevolgd door de zesde bundel, voorlopig de laatste in zijn soort.

De Waag.

De eerste zes bundels bevatten een keur van artikelen van wisselend niveau over de meest uiteenlopende onderwerpen uit het Goudse verleden, geschreven door een groot aantal lokale historici. Van een kwalitatief hoog gehalte zijn de bijdragen over de pijpennijverheid, de pest, het rederijkersleven, de middeleeuwse landontginning, de Gouwe en de bodemgesteldheid. Tot op de dag van vandaag worden deze artikelen veelvuldig geraadpleegd. Verder zijn veel bijdragen vanwege de geboden informatie nog steeds de moeite van het lezen waard, zoals die over de Waag, diverse kloosters, de Afscheiding, het boekdrukkersgeslacht Rammeseyn, de Librije en J. Bleuland. Uiteraard bevatten de bundels ook artikelen waarvan de inhoud door later onderzoek is achterhaald.

Onder de auteurs bevinden zich veel bekende namen. Voorzitter J. Smit schreef

tien overwegend korte bijdragen, waarvan één samen met de custos van het gemeentearchief S.H. van der Kraats. Secretaris P. van Balen publiceerde negen artikelen, vooral over onderwerpen uit de middeleeuwen, waarvan enkele nog niets aan waarde hebben ingeboet. Hoewel in vergelijking met zijn andere publicaties van minder gehalte, mogen de acht bijdragen van bestuurslid P.D. Muylwijk niet onvermeld blijven. Hij stelde zich ten doel het verleden objectief te benaderen door zich te baseren op authentieke bronnen, een tot mislukken gedoemd streven omdat hij in zijn interpretaties te gekleurd was. De orthodoxe calvinisten en de orangisten waren bij Muylwijk duidelijk favoriet. Met hen identificeerde hij zich. D.A. Goedewaagen legde met zijn artikelen over de pijpennijverheid een goede basis voor verdere studie over deze belangrijke economische pijler van Gouda. Ook gemeente-secretaris G.J.J. Pot, een van de meest vruchtbare bewerkers van de Goudse historische akker, tekende voor een aantal bijdragen. Zijn artikelen kenmerken zich door een grote hoeveelheid betrouwbare informatie, zij het enigszins ongestructureerd aangeboden door het ontbreken van een probleemstelling. Zonder meer lezenswaard zijn de bijdragen van J.H. Carlier. Zijn kracht ligt in de objectieve wijze waarop hij het verleden op een voor iedereen begrijpelijke wijze heeft beschreven. Tot slot de artikelen van pater Dalmatius van Heel. Deze lopen enigszins stroef, maar zij bevatten een schat aan informatie.

7. *Stadhuis*

De zevende bundel, die in 1952 onder de titel *Het stadhuis van Gouda* ter gelegenheid van het opnieuw in gebruik nemen van het stadhuis verscheen, markeerde een omslag in het publicatiebeleid van 'Die Goude'. De bundel was, in tegenstelling tot eerdere uitgaven, uitsluitend gewijd aan één onderwerp: het gerestaureerde stadhuis. In een achttal artikelen zijn onder de redactie van A. Scheygrond, D.L. de Jong en G.C. Helbers verschillende facetten van dit belangrijke gotische bouwwerk beschreven. De conservator, later directeur, van de Stedelijke Musea, G.C. Helbers, tekende voor het belangrijkste en tevens langste artikel: 'De geschiedenis van het gebouw en zijn voorgangers'.

8. *Medisch leven*

Onder de titel *Vijf eeuwen medisch leven in de stede van der Goude* verscheen in 1955 de achtste uitgave in de reeks *Bijdragen*. Het betrof de 634 pagina's tellende dissertatie waarmee de toenmalige voorzitter J.G.W.F. Bik dat jaar *cum laude* de doctorstitel verwierf. Bik, van professie huisarts, had daartoe met veel toewijding en een grote dosis doorzettingsvermogen een diepgaand onderzoek ingesteld naar vrijwel alle facetten van het medisch leven in Gouda vanaf de middeleeuwen tot aan het begin van de twintigste eeuw. Een uitzonderlijke prestatie voor een arts met een drukke praktijk, die daarnaast nog de nodige maatschappelijke activiteiten ontplooi-
de.

Chirurgijnskamer in museum 'Het Catharina Gasthuis'.

9. *Farmacie*

Twee jaar later, in 1957, herhaalde de geschiedenis zich met de promotie van E. Grendel. De liefde voor het apothekersberoep, sedert de achttiende eeuw door de leden van het geslacht Grendel uitgeoefend, vormde voor hem de drijfveer onderzoek te ver-

Apotheek in museum 'Het Catharina Gasthuis'.

richten naar de Goudse farmacie, uitmondend in een dissertatie, getiteld *De ontwikkeling van de artseneijbereidkunde in Gouda tot 1865*, die verscheen als negende uitgave in de reeks *Bijdragen*. In tegenstelling tot het proefschrift van Bik, dat een verhalende geschiedenis bevat, met als bijlage een aantal (fragmenten van) bronnen, is de studie van Grendel vrijwel uitsluitend een bronnenpublicatie. De archivalia zijn voor een belangrijk deel in extenso opgenomen met aan het begin van elk hoofdstuk een korte inleiding en hier en daar onderbroken door een summiere toelichting.

10. Regenten in de achttiende eeuw

Van 17 september 1932 tot 29 augustus 1936 publiceerde J. Smit in de *Goudsche Courant* een reeks van 147 artikelen, die het dagboek van de Goudse regent

Willem Frederiksz van der Hoeve tot onderwerp hadden. De kracht van de artikelen ligt in het feit dat Smit door middel van een heldere toelichting de summiere en daartoe veelal onbegrijpelijke aantekeningen voor een ieder toegankelijk maakt. Aldus is een tijdsdocument ontstaan, dat interessante informatie verschaft over het regentenleven te Gouda in de periode 1762 tot 1788. Deze artikelen vormen samen met een nog niet eerder in druk verschenen bijdrage de inhoud van de tiende uitgave in de reeks *Bijdragen*, die in 1957 verscheen ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van 'Die Goude' onder de titel *Een regentendagboek uit de 18de eeuw*.

11. Kloosters

Na een bewogen leven werd J. Taal op 1 april 1944 benoemd tot gemeente-archivaris van Gouda. Vanaf 1948 legde hij zich vrijwel geheel toe op het verrichten van onderzoek naar de Goudse kloosters. Een voorlopige afsluiting hiervan en tevens kroon op zijn ambtelijke carrière vormde in 1957 de uitgave van de gedrukte inventaris van de kloosterarchieven, per klooster voorzien van een korte historische inleiding. Deze inventaris vormde de basis voor het proefschrift dat Taal na zijn pensionering schreef en onder de titel *De Goudse kloosters in de middeleeuwen* in 1960 verscheen als elfde uitgave in de reeks *Bijdragen*. Met deze publicatie, die het kloosterleven in zijn geheel tot onderwerp heeft, voltooide Taal op 66-jarige leeftijd zijn levenswerk.

12. Burgemeesters

De twee volgende werken in de reeks *Bijdragen* waren gelegenheidsuitgaven. Het zilveren ambtsjubileum van burgemeester K.F.O. James in 1963 vormde de aanleiding tot het verschijnen van het boekje *Burgemeesters van Gouda*, de twaalfde uitgave in de serie *Bijdragen*. Het boekwerkje bevat 29 portretten van burgemeesters van Gouda, door James in 1954 getekend tijdens een gedwongen rustperiode na een longoperatie. Gemeente-archivaris J.E.J. Geselschap, die J. Taal in 1958 was opgevolgd, voorzag de portretten van biografische notities en schreef een inleiding over het ambt van burgemeester in vroeger tijden.

13. Coornhert-Gymnasium

De publicaties van L.A. Kesper uit het laatste decennium van de negentiende eeuw, voorzien van aanvullingen door gemeente-archivaris J.E.J. Geselschap, vormen de inhoud van het boekwerkje *Uit de geschiedenis van het stedelijk Coornhert-Gymnasium te Gouda*, dat in 1964 als dertiende uitgave in de serie *Bijdragen* verscheen ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van deze onderwijsinstelling.

14. Dialect

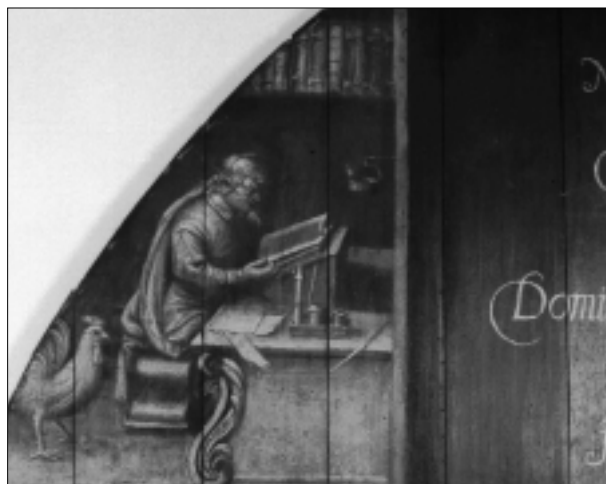
Een bijzondere plaats in de reeks *Bijdragen* neemt de veertiende uitgave, *Het dialect van Gouda*, in. Deze studie uit 1967 bevat het levenswerk van A.P.M. Lafeber, die hiervoor werd onderscheiden met de Zilveren Anjer. Op jeugdige leeftijd raakte Lafeber gefascineerd door dialecten. Via zelfstudie wist hij zich op het terrein van de taalwetenschap te ontwikkelen. Als incasseerder van het sociale spaarfonds in Gouda noteerde Lafeber in het grote kwitantieboek dat hij altijd bij zich had, naast de ontvangsten, het typisch dialectgebruik dat hij opving in de huizen die regelmatig door hem werden bezocht. Op deze wijze kwam een unieke verzameling Gouds dialect tot stand. Na zijn pensionering ging Lafeber ertoe over het verzamelde materiaal te bewerken. Redactie-secretaris L.B. Korstanje heeft dit materiaal voor publicatie geschikt gemaakt. Aldus ontstond een boekwerk dat zijn waarde zal blijven behouden.

15. Zeven eeuwen stad

In de vergadering van de Culturele Raad van 26 maart 1965 wees A. Scheygrond op het belang van een stadsgeschiedenis van Gouda, uit te geven ter gelegenheid van het 700-jarig bestaan van de stad in 1972. Omdat het niet mogelijk bleek deze gedachte te realiseren, besloot de redactiecommissie, bestaande uit A. Scheygrond, J.E.J. Geselschap en L.B. Korstanje, een bundel samen te stellen met artikelen over onderwerpen met een algemeen karakter, die nog niet eerder waren verschenen. De voorbereiding van deze uitgave verliep niet zonder problemen. Enkele auteurs trokken zich om diverse redenen terug, terwijl H.A.J. Tempelman eind 1970 door een hartaanval werd getroffen en kort daarop overleed. Als redder in de nood trad gemeente-archivaris J.E.J. Geselschap op. Ondanks de beperkte tijd die hem was gegeven, schreef hij een aantal bijdragen van hoge kwaliteit. Precies op tijd verscheen de bundel - nummer vijftien in de serie *Bijdragen* - met een verscheidenheid aan artikelen onder de titel *Gouda zeven eeuwen stad. Hoofdstukken uit de geschiedenis van Gouda*.

16. Librije

De geschiedenis van de Librije, een der weinige oude stadsbibliotheken die ons land nog rijk is, vormt het onderwerp van de zestiende verzameling in de reeks *Bijdragen*. Aan deze studie, getiteld *Geschiedenis van de Goudse Librije gedurende het verblijf in de St.-Janskerk*, waarop W.A. Zuiderhoudt-Hulst in 1976 promoveerde, ligt een onderzoek ten grondslag dat tien jaar duurde. Hoewel de auteur ten tijde van de promotie in Tilburg woonde, was zij geen onbekende in Gouda. Van 1955 tot 1961 was zij directrice van de Openbare Leeszaal, gevestigd

Hoekdetail van het naambord van de librijemeesters met een afbeelding van het interieur van de Librije. Foto: B. Bendsdorp.

aan de Oosthaven. Na haar huwelijk in 1961 schreef Zuijderhoudt-Hulst zich in voor de cursus 'Wetenschappelijke Bibliotheek' aan de Gemeente-universiteit van Amsterdam. Bij het zoeken naar een scriptie-onderwerp stuitte zij op de Librije. Zuijderhoudt-Hulst raakte zo geboeid door dit onderwerp, dat zij besloot erop te promoveren. Zij heeft een wel zéér opmerkelijke vondst gedaan: een zestiende-eeuwse catalogus; de vroegst bekende tot nu toe. Deze catalogus is als bijlage in het proefschrift opgenomen. Onderzoek wees uit dat van de 207 vermelde titels er in 1976 nog slechts 5(!) in de Librije aanwezig waren.

17. Straatnamen

Geen bundel heeft een zo lange voorgeschiedenis als het door A. Scheygrond samengestelde boek *Goudsche straatnamen*, in 1979 verschenen als zeventiende verzameling in de serie *Bijdragen*. Op 14 november 1950 schreef G.J.J. Pot aan het bestuur van 'Die Goude' dat het ernstige overweging verdiende tot een uitgave in boekvorm te komen van de door hem in de *Nieuwe Zuid-Hollander* geplaatste artikelen over de herkomst en de geschiedenis van de Goudse straatnamen. De grote financiële risico's aan deze onderneming verbonden, waren volgens hem tot dan toe een beletsel geweest daaraan uitvoering te geven. Wellicht was een dergelijke uitgave mogelijk - zo stelde hij tot slot - met morele en financiële steun van 'Die Goude'. Het is niet uitgesloten dat Pot zijn einde voelde naderen en daarom zijn geestelijk erfenis veilig wilde stellen, want twee dagen later overleed hij. Kort daarop werd op initiatief van 'Die Goude' een commissie gevormd om een straatnamenboek samen te stellen. Redactie-voorzitter A. Scheygrond, oud-custos S.H. van der Kraats en diens opvolger G. Schrijvers hadden hierin zitting. Gedurende een reeks van jaren kwamen zij iedere donderdagavond bijeen om de door

Voorzitter J.G.W.F. Bik (links) met de samensteller van de straatnamenboeken A. Scheygrond (rechts).
Foto: Martin Droog.

Pot verzamelde gegevens te controleren en waar mogelijk aan te vullen. Na het overlijden van Van der Kraats in 1963 trad gemeente-archivaris J.E.J. Geselschap toe tot de commissie. In een latere vacature, ontstaan door het vertrek van Schrijvers naar Capelle aan den IJssel, werd niet voorzien. Het boek is opgezet volgens een vast stramien: de naam van de straat, de herkomst ervan en de geschiedenis. Hierin is duidelijk de hand voelbaar van de botanicus Scheygrond, getraind in systematisch werken. Om te voorkomen dat de studie te omvangrijk zou worden, werd de grens gelegd bij 1903, het jaar waarin de gemeenteraad het eerste moderne uitbreidingsplan behandelde. Vooral om financiële redenen heeft de uitgave van het boek lang op zich laten wachten. Eenmaal verschenen, werd het werk, waarin ook de verdwenen straatnamen en de namen van verdwenen straten zijn opgenomen, zo goed verkocht dat binnen enkele weken een herdruk nodig was.

Achter de Vismarkt vóór de demping.

18. Namen van straten, wijken, bruggen, sluizen, waterlopen en poorten

Gesteund door het succes van de *Goudsche straatnamen* verscheen twee jaar later, in 1981, een vervolg onder de titel *De namen der Goudse straten, wijken, bruggen, sluizen, waterlopen en poorten* als achttiende verzameling in de reeks *Bijdragen*. In dit boek zijn ook de na 1903 vastgestelde straatnamen opgenomen. Voorts zijn de namen van alle bruggen, sluizen, waterlopen, poorten en waltorens vermeld. Mede dankzij de 900 illustraties die beide uitgaven over de straatnamen van Gouda bevatten, is een document van blijvende waarde ontstaan.

19. Vijftig jaar 'Die Goude'

Twee jubilea van 'Die Goude', in respectievelijk 1982 en 1987, vormden de aanleiding tot de uitgave van een bundel. Onder de titel *Die Goude 1932-1982* verscheen de negentiende verzameling in de serie *Bijdragen*, gevuld met artikelen van diverse auteurs over

uiteenlopende onderwerpen. J.E.J. Geselschap, van 1958 tot 1978 gemeente-archivaris, tekende voor het merendeel van de bijdragen, die overigens eerder in de *Goudsche Courant* waren verschenen. Nieuw was het artikel van voorzitter J.G.W.F. Bik, die onder de titel 'Die Goude 1932-1982' terugkeek op vijftig jaar 'Die Goude'.

20. Portret van Gouda

Vijf jaar later, in 1987, volgde de uitgave van het fotoboekje *Portret van Gouda. De oudste foto's van Gouda: 1867-1881*, samengesteld door vice-voorzitter M.G.C.J. de Jong. Naast veertig foto's van J.H.J. de Louw uit de beginperiode van de fotografie zijn in deze twintigste verzameling in de reeks *Bijdragen* foto's opgenomen van J.H. Kiebert, de oudste uit 1867. Het afwijkende formaat van de bundel en de geringe betrokkenheid van de redactiecommissie bij de samenstelling ervan, waren voor A. Scheygrond reden te bedanken voor de functie van redactie-voorzitter. Negentien bundels waren onder zijn leiding tot stand gekomen, de laatste in 1982.

21. In en om de Sint-Jan

De Sint-Janskerk vormde op 22 april 1989 het decor voor de oprichtingsvergadering van de Vereniging voor Nederlandse Kerkgeschiedenis. Ter gelegenheid van deze bijeenkomst, gepresenteerd als eerste kerkhistorische dag, verscheen een bundel artikelen onder de titel *In en om de Sint-Jan. Bijdragen tot de Goudse kerkgeschiedenis*. P.H.A.M. Abels, mede-oprichter van de nieuwe vereniging en bestuurslid van 'Die Goude', was de initiatiefnemer tot deze publicatie, waarvoor hij de Oudheidkundige Kring had weten te interesseren. Vandaar dat de uitgave onder redactie van P.H.A.M. Abels, N.D.B. Habermehl en A.P.F. Wouters verscheen als een-en-twintigste verzameling in de serie

Sint-Janskerk en omgeving. Foto: Jan Romeijn.

Bijdragen. Het niveau van de artikelen is wisselend. Vermeldenswaard wegens kwaliteit en informatiegehalte zijn de bijdragen over de dolerende gemeente van Gouda in de jaren 1615-1619 en over de Goudse 'hattemische' gereformeerden rond 1734, geschreven door respectievelijk P.H.A.M. Abels en F.A. van Lieburg.

22. *In de stad van die Goude*

Het zestigjarig jubileum van 'Die Goude' in 1992 vormde aanleiding voor het herstellen van een traditie uit de beginjaren van de vereniging: het publiceren van artikelen over een verscheidenheid van onderwerpen. Belangrijker nog, met het oog op de toekomst, was het bij elkaar brengen van mensen die zich bezig hielden met de besturing van het Goudse verleden. Initiatiefnemer voor deze twee-en-twintigste bundel in de serie *Bijdragen*, die de titel *In de stad van die Goude* meekreeg, was N.D.B. Habermehl. De bundel die vijftien artikelen bevat over onderwerpen als het kasteel, de ruimtelijke ontwikkeling van het woonhuis, pelgrimstochten naar Jeruzalem, loterijen en glasschenkingen, het leven en werk van drukker Jasper Tournay en de vrijmetselaars, stond onder redactie van N.D.B. Habermehl, P.H.A.M. Abels, H.A. van Dolder-de Wit en L.B. Korstanje. Sommige bijdragen snijden nieuwe onderwerpen aan, terwijl anderen een samenvattend beeld geven van een episode of gebeurtenis uit het verleden, waarover fragmentarisch al het een en ander bekend was.

Voorzitter A.J.M. Houdijk (rechts) ontvangt het eerste exemplaar van de bundel *In de stad van die Goude* uit handen van eindredacteur N.D.B. Habermehl (links).

23. *Gheraert Leeu*

Het zestigjarig jubileum van 'Die Goude' kreeg een niet voorzien en daarmee verrassend slotakkoord, doordat K. Goudriaan, lid van de Mediëvistenkring van de Vrije Universiteit te Amsterdam, het bestuur van 'Die Goude' op het idee bracht de sterfdag van de van oorsprong Goudse drukker Gheraert Leeu, in 1492 te Antwerpen overleden, aan het eind van het lustrumjaar te herdenken. Deze herdenking bestond uit drie elementen: een tentoonstelling in het Stedelijk Museum Het Catharina Gasthuis, een studiedag in de Agnietenkapel en de publicatie van het boekwerk *Een drukker zoekt publiek. Gheraert Leeu te Gouda 1477-1484*, onder redactie van Koen Goudriaan, Paul Abels, Nico Habermehl en Bart Rosier. Deze derde activiteit is de drie-en-twintigste verzameling in de reeks *Bijdragen*, uitgegeven in 1993, waarin de bewerkte lezingen van de studiedag zijn opgenomen, tezamen met een vijftal andere artikelen.

24. *Kunst in de schuilkerken*

De grote hoeveelheid bewaard gebleven kerkzilver, paramenten, schilderijen en kerkmeubilair, afkomstig uit de schuilkerken, was voor Xander van Eck aanleiding om in Gouda een onderzoek in te stellen naar de kunstwerken en voorwerpen van kunstnijverheid van de katholieke schuilkerken in de zeventiende en achttiende eeuw. Deze studie resulteerde in een proefschrift dat, gezien het belang ervan voor Gouda, in 1994 is opgenomen als vier-en-twintigste bundel in de serie *Bijdragen* onder de titel *Kunst, twist en devotie. Goudse katholieke schuilkerken 1572-1795*. Het boekwerk omvat een veelheid

van onderwerpen die met de ondergrondse katholieke geloofsbeleving samenhangen zoals het optreden van de plaatselijke overheid tegenover de verboden kerkelijke organisatie, de kunst in de schuilkerken, klopjes (ongehuwde vrouwen die een onmiskenbaar aandeel hadden in de organisatie van de parochies) en de strijd tussen de reguliere en de seculiere pastoors.

Door een bombardement beschadigde huizen aan de Nobelstraat, 18 september 1944. Foto: Verzetsmuseum Zuid-Holland.

25. Tweede Wereldoorlog

De vijftigjarige herdenking van de bevrijding was voor 'Die Goude' aanleiding om in nauwe samenwerking met het Zuid-Hollands Verzetsmuseum in 1995 het boek *Gouda in de Tweede Wereldoorlog* samen te stellen en op te nemen als vijf-en-twintigste bundel in de reeks *Bijdragen*. Het meeslepende verhaal wordt in chronologische volgorde verteld door M.J. van Dam. Twee thema's krijgen in een bijzonder hoofdstuk bijzondere aandacht: de activiteiten van de Goudse illegaliteit, beschreven door H.J. Maarsingh, en het trieste lot van de Goudse joden, dat wordt behandeld door H.C. van Iterzon. In een bijlage zijn de namen opgenomen van de in Gouda woonachtige of verblijvende joden, die in de oorlogsjaren zijn omgekomen.

26. 'Onkatolijke' kerkzaken

De naam Ignatius Walvis is onlosmakelijk met Gouda verbonden. Zijn *Beschrijving der stad Gouda* uit 1714 vormt een belangrijke bron voor historici. Minder bekend is, dat Walvis nog drie andere historische werken over Gouda en omgeving heeft geschreven, die nimmer de drukpers haalden. In deze werken beschrijft hij vooral de kerkelijke geschiedenis, die hem als pastoor van de oud-katholieke Sint-Jan Baptist-parochie aan de Hoge Gouwe vanzelfsprekend na aan het hart lag. Het mag opmerkelijk heten dat hij niet alleen aandacht had voor zijn eigen 'katolijke', maar ook voor de 'onkatolijke' kerkzaken. 'Die Goude' geeft deze voor de geschiedenis van Gouda belangwekkende geschriften uit in haar reeks *Bijdragen*. Als eerste is het boekwerk *Goudsche onkatolijke kerkzaken* verschenen, bewerkt door P.H.A.M. Abels, die daarmee een schat aan nieuwe feiten toegankelijk heeft gemaakt. Het werk, in 1999 als zes-en-twintigste bundel opgenomen in de reeks *Bijdragen*, wordt voorafgegaan door een uitvoerige inleiding over het belang van het manuscript en de betekenis van Walvis als geschiedschrijver. De tekst van deze inleiding werd begin 1998 door de Stichting Vrienden van Archief en Librije met de Ignatius Walvisprijs bekroond.

Pastoor en geschiedschrijver Ignatius Walvis.

27. Bibliografie

Gouda in druk. Bibliografie van Gouda tot 1995, samengesteld door J.W.E. Klein en N.D.B. Habermehl, bevat een uitgebreide, systematisch ingerichte en door een tweetal indexen

goed toegankelijk gemaakte bibliografie van ruim vierduizend publicaties over Gouda. Hierin zijn niet alleen wetenschappelijke publicaties in boekvorm en in tijdschriften opgenomen, maar staan ook krantenartikelen en 'grijze' literatuur, zoals scripties. De bibliografie, in 1999 verschenen als zeven-en-twintigste bundel in de serie *Bijdragen*, wordt voorafgegaan door levensschetsen van zestien belangrijke Goudse historici, veelal personen die uit hartstocht de geschiedenis van Gouda beschreven hebben. Het boek vormt een basis en uitgangspunt voor elk onderzoek naar het verleden van de stad. De voor historici belangrijke vraag 'Wat is er geschreven over ...?', kan met deze uitgave vrijwel meteen worden beantwoord.

28. Gouds aartspriesterdom

Onder de titel *Het Goudsche Aarts Priesterdom 1712*, heeft 'Die Goude' in 1999 een manuscript van de geschiedschrijvende pastoor Ignatius Walvis als acht-en-twintigste bundel in de reeks *Bijdragen* uitgegeven. In de door J.J. Hallebeek en M.F.G. Parmentier bezorgde tekst over het aartspriesterdom staat dit keer niet de stad Gouda centraal, maar de omgeving. De kerkelijke verwickelingen in de steden Schoonhoven en Oudewater worden uitgebreid beschreven, maar er is ook aandacht voor de gebeurtenissen in dorpen als Haastrecht, Polsbroek, Moordrecht, Bodegraven en Waddinxveen.

29. Kadastrale Atlas

In 1832 werd het kadaster ingevoerd om een uniforme heffing van de grondbelasting mogelijk te maken en de rechtszekerheid inzake onroerend goed te bevorderen. Daartoe werd per gemeente een volledige administratie van het onroerend goed aangelegd. *De Kadastrale Atlas Zuid-Holland 1832. Gouda*, samengesteld door N.D.B. Habermehl en R. Wybrands, tevens verschenen als negen-en-twintigste verzameling in de reeks *Bijdragen*, is een bewerking van de in 1832 aangelegde registers, waaraan reproducties van de kadastrale kaarten zijn toegevoegd. Deze publicatie is een belangrijke informatiebron die gegevens bevat over de eigenaren van percelen, hun beroep en woonplaats. Daarnaast worden de grootte van het perceel, soort bebouwing of grondgebruik en het belastbaar inkomen vermeld. In de inleidende hoofdstukken wordt ingegaan op het ontstaan van het Kadaster, de ontwikkeling van Gouda en het gebruik van de kadastrale bronnen.

De atlas geeft de situatie weer vóór de ingrijpende ruimtelijke veranderingen die na 1850 in Gouda tot stand kwamen als gevolg van de sloop van de vestingwerken, de sterke bevolkingsgroei en de industrialisatie. Het is daarmee een unieke bron omdat voor het eerst een gedetailleerd kaartbeeld wordt gecombineerd met een gedegen persoonsregistratie.

30. Stadsgeschiedenis

Op basis van de ruim 4.000 publicaties die over het verleden van Gouda zijn verschenen, aangevuld met archiefonderzoek hebben, hebben 25 auteurs een eigentijdse stadsgeschiedenis geschreven: nummer dertig in de reeks *Bijdragen*. Gekozen is voor een chronologische opzet die begint in de elfde eeuw en eindigt in 2002. *Duizend jaar Gouda. Een stadsgeschiedenis* telt 815 bladzijden met veel illustraties. Het is een kloek, goed leesbaar en wetenschappelijk verantwoord boek, dat door de benadrukking van het biografisch element de identificatie van de lezer met het onderwerp vergroot. Verder zijn voor Gouda kenmerkende elementen benadrukt.

De stadsgeschiedenis is opgebouwd uit drie delen: middeleeuwen, nieuwe tijd en nieuwste tijd, elk met een eigen redacteur, respectievelijk K. Goudriaan, P.H.A.M. Abels en J.H. Kompagnie. Verder was N.D.B. Habermehl coördinerend redacteur en J.W.E. Klein projectsecretaris. Elk van de delen telt zeven hoofdstukken: ruimte, bevolking,

Redacteuren van de stadsgechiedenis. Van links naar rechts: J.H. Kompagnie, K. Goudriaan, P.H.A.M. Abels en N.D.B. Habermehl. Foto: Martin Droog.

politiek, economie, zorg, religie en cultuur. Deze opzet geeft het boek een heldere structuur en biedt de mogelijkheid de ontwikkelingen per onderwerp over de volle duizend jaar te volgen.

31. Goudse Glorie

De bundel *Goudse Glorie* bevat 31 bijdragen van Gouwenaar Ton Sevenhoven, die opgroeide in de Keizerstraat. Het merendeel van zijn bijdragen - veelal persoonlijke herinneringen - verscheen eerder in de *Goudse Post*. De verhalen in het fraai geïllustreerde boekwerkje zijn geordend naar drie thema's: mensen, monumenten en herinneringen en bestrijken de tweede helft van de twintigste eeuw. Sevenhoven putte niet alleen uit zijn eigen herinneringen, maar sprak ook met markante Gouwenaars over hun belevenissen in de stad. Daarnaast verdiepte hij zich in de lotgevallen van enkele opmerkelijke monumenten.

Uitgaven in voorbereiding

Inmiddels zijn nieuwe uitgaven in de reeks *Bijdragen* in voorbereiding. Een groepje kerkhistorici, onder wie P.H.A.M. Abels, werkt al enige jaren aan de transcriptie van Ignatius Walvis' meest omvangrijke manuscript: de *Goudsche en andere daartoe dienende katholieke kerk-zaeken*. Dit werk bevat veel Franse en Latijnse teksten die, voor zover van belang voor Gouda, zullen worden vertaald. Gelet op de omvang van het manuscript valt te verwachten dat de uitgave in twee banden moet geschieden. Naar het zich laat aanzien, zal de transcriptie in de loop van 2005 worden afgerond, waarna tot het drukken ervan kan worden overgegaan. Daarnaast worden de voorbereidingen getroffen voor een heruitgave van het uit 1842 daterende en - zelfs antiquarisch - niet meer verkrijgbare boekje *Bijdragen tot de geneeskundige topographie en statistiek van Gouda*, van de hand van stadsdoctor W.F. Büchner (1780-1855). Dit leesbare werkje, het eerste in zijn soort, is een belangrijke bron van kennis over de eerste helft van het negentiende-eeuwse Gouda. De heruitgave zal worden voorafgegaan door een levensbeschrijving van Büchner, geschreven door N.D.B. Habermehl. Deze bundel verschijnt ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van 'Die Goude' in oktober 2007.